

SUG College of Education

Manish C. Parekh

Assistant Professor

SUG College of Education

Vasna, Ahmedabad

Micro Teaching Skill

Skill of Question Fluency

प्रश्न प्रवाहिता कौशल्य

અર્થ : નિર્ધારિત સમય મર્યાદામાં મહત્તમ સંખ્યામાં ટુકા સ્પષ્ટ સસંગત અને ભાષાકીય દ્રષ્ટીએ શુદ્ધ પ્રશ્નો પૂછી યોગ્ય ઉત્તર મેળવવાના કૌશલ્યને પ્રશ્ન પ્રવાહિતા કૌશલ્ય કહે છે.

મહત્વ :

- અધ્યાપન રસદાર – કસદાર બને છે.
- પુર્વજ્ઞાન જાણી શકાય છે.
- કેટલું શીખ્યા તે જાણી શકાય છે.
- શીખવેલું કેટલું સાર્થક થયું તે જાણી શકાય છે.
- વિદ્યાર્થીઓની વર્ગ વ્યવહારમાં સામેલગીરી જાણી શકાય છે.
- કથાન થકી જણાતો કંટાળો દુર કરી શકાય છે.
- મૌખિક અભિવ્યક્તિ કેળવી શકાય છે.
- શિક્ષણકાર્યમાં વિદ્યાર્થીઓની સહભાગીદારી વધે છે.
- વિદ્યાર્થીઓની જીજ્ઞાસા જાગૃત કરી શકાય છે.
- વિદ્યાર્થીઓને વિચારતા કરી શકાય છે.
- લોકશાહી વાતાવરણ પૂરું પડી શકાય છે.

પ્રશ્ન પ્રવાહિતા કૌશલ્યના ઘટકો

ઘટક ૧. પ્રશ્નનું બંધારણ (Constitution of Question)

૧.૧ ભાષાકીય દ્રષ્ટીએ શુદ્ધ પ્રશ્નો

૧.૨ પ્રશ્નો સન્ક્ષિપ્ત અને ટૂંકા

૧.૩ પ્રશ્નો સ્પષ્ટ

૧.૪ પ્રશ્નો સુસંગત

ઘટક ૨. પ્રશ્ન પૂછવાની પ્રક્રિયા (way to ask Question)

૨.૧ પ્રશ્ન વર્ગ સમક્ષ મુકવો

૨.૨ પ્રશ્નનું પુનરાવર્તન ન કરવું

૨.૩ પ્રશ્ન પૂછ્યા બાદ થોડો સમય શાંતિ રાખવી

૨.૪ પ્રશ્ન યોગ્ય ઝડપે પૂછવો

૨.૫ પ્રશ્ન સુશ્રાવ્ય અવાજે પૂછવો

૨.૬ પ્રશ્નના મહત્વના શબ્દો ઉપર ભાર મુકવો

૨.૭ પ્રશ્નની રજૂઆત યોગ્ય હાવભાવ સાથે કરવી

૨.૮ પ્રશ્નનીરજૂઆત મૈત્રીપૂર્ણ આવાજમાં કરવી.

ઘટક ૩. પ્રશ્નનું ઉત્પાદન (Production of Question)

1. પ્રશ્ન હા કે ના માં ન પૂછવો.
2. સુચનશીલ પ્રશ્નોનો ન પૂછવા.
3. પડઘા પ્રશ્નો ન પૂછવા.
4. અટકળ પોષક કે અનુમાન પોષક પ્રશ્નો ન પૂછવા
5. સમર્થન પોષક પ્રશ્નો ન પૂછવા.

ઘટકો ની વિગતવાર સમજ
ઘટક ૧. પ્રશ્નોનું બંધારણ

પેટાઘટક: ૧.૧

ભાષાકીય દ્રષ્ટીએ શુદ્ધ પ્રશ્નો (Correctness apart from Language)

અર્થ : પ્રશ્નનું સ્વરૂપ ભાષાકીય દ્રષ્ટીએ શુદ્ધ હોવું જોઈએ

ઉદાહરણ :

૧. પ્રવાસ કઈ ગયા તા? (પ્રવાસ ક્યાં ગયા હતા?)
૨. કોન કોન આયુ તુ? (કોણ કોણ પ્રવાસમાં આવ્યું હતું?)
૩. શું સમય થયો છે? (શો સમય થયો છે?)
૪. પેલા ક્યાં ગયા તા? (પહેલા ક્યાં ગયા હતા?)
૫. જે વિદ્યાર્થીઓ નવા આવ્યા તે ક્યાં બેઠા? (નવા આવેલા વિદ્યાર્થીઓ ક્યાં બેઠા છે?)

ભાષા શુદ્ધિ ના હોય તો શું થાય? -> શિક્ષક હાસ્યાસ્પદ સ્થિતિમાં મુકાય.

વ્યાકરણ શુદ્ધિ ના હોય તો શું થાય? -> ભાષાકીય પ્રાદેશિકતા ટીખળ ઉભી કરે.

શિક્ષક ના વાક્ય પ્રયોગ ભાષાકીય દ્રષ્ટીએ શુદ્ધ હોવા જોઈએ

ઘટક ૧.
પ્રશ્નોનું બંધારણ
પેટાઘટક: ૧.૨.

પ્રશ્નો સક્ષિપ્ત અને ટૂંકા (Short Question)

અર્થ : પ્રશ્નોનું સ્વરૂપ ટૂંકું તેમજ સંક્ષિપ્ત હોવું જોઈએ

ઉદાહરણ :

૧. આપણા રાજ્યમાં આવેલા સૌપ્રથમ એક્ષપ્રેસ હાઇવે નું નામ આપો?

૨. તમારામાંથી કોણ કહેશે કે આપણા રાજ્યમાં આવેલા સૌપ્રથમ એક્ષપ્રેસ હાઇવે નું નામ શું હતું?

પ્રશ્નનું મૂળ સ્વરૂપ : આપણા રાજ્યના પ્રથમ એક્ષપ્રેસ હાઇવે નું નામ જણાવો.

ગોળ ગોળ પ્રશ્નથી નીચેની સ્થિતિ સર્જાય છે.

બિનજરૂરી શબ્દોનું પ્રમાણ (સાહેબ હું કહું..... સાહેબ હું કહું.....)

ભ્રામક સ્થિતિ (હું સર... હું સર...)

પડાપડી (મને... મને.... સર... સર..)

વર્ગખંડનું વાતાવરણ (સર હું.. મા... મને...)

ઘટક ૧.
પ્રશ્નોનું બંધારણ
પેટાઘટક: ૧.૩.

પ્રશ્નો સ્પષ્ટ હોવા જોઈએ (Question should be clear)

અર્થ : પુછાયેલ પ્રશ્ન સ્પષ્ટ હોવો જોઈએ

ઉદાહરણ :

૧. ગાંધીજી કોણ હતા?

વકીલ હતા..... રાષ્ટ્રપિતા..... નેતા..... કસ્તુરબાના પતિ..... હરિલાલના પિતા.....
આઝાદી અપાવનાર.....

૨. રાજસ્થાન વિષે તમે શું જાણો છો?

આપણું પાડોશી રાજ્ય છે....પર્યટન સ્થળ છે....ત્યાં રાજસ્થાનીઓ રહે છે...ત્યાં કુદરતી
આરસની ખીણો છે....તે ગુજરાતની ઉત્તરે આવેલ છે...

વર્ગ પર શું સ્થિતિ થાય???

જવાબ બધા જ સાચા છે પણ સ્પષ્ટ નથી આથી સ્પષ્ટ ઉત્તર મેળવવા માટે પ્રશ્ન પણ સ્પષ્ટ
હોવો એટલો જ જરૂરી છે.

ઘટક ૧. પ્રશ્નોનું બંધારણ

પેટાઘટક: ૧.૪.

પ્રશ્નો સુસંગત (Relevant Question)

અર્થ : પૂછવામાં આવેલ પ્રશ્ન શીખવવામાં આવેલ મુદ્દા સાથે સુસંગત હોવો જોઈએ.

ઉદાહરણ:

શિક્ષક ગુજરાતની નદીઓ વિષે ભણાવે છે. ત્યાર બાદ નીચે મુજબના પ્રશ્નો પૂછે છે.

૧. ગુજરાતમાં આવેલી કોઈ ત્રણ નદીઓના નામ આપો.
૨. ગુજરાતની પશ્ચિમે કઈ નદી આવેલી છે?
૩. ગુજરાતની પૂર્વે કઈ નદી આવેલી છે?
૪. ગુજરાતની ઉત્તરે કઈ નદી આવેલી છે?
૫. પાકિસ્તાન ભારતની કઈ દિશામાં આવેલું છે?

વિષય વસ્તુ ની બહારના પ્રશ્નો પૂછવાથી વર્ગ પર શું અસર પડે ???

- વિષયાંતર
- વિદ્યાર્થીઓની એકાગ્રતાનો ભંગ
- ગાડી અવળા પાટે
- સમય શક્તિની બરબાદી

ઘટક ૨.પ્રશ્ન પૂછવાની પ્રક્રિયા

પેટાઘટક: ૨.૧

પ્રશ્ન વર્ગ સમક્ષ મુકવો (Put question to the class)

અર્થ : પ્રશ્ન કેવી રીતે વર્ગમાં રજૂ કરવો તે પ્રક્રિયા એટલે પ્રશ્ન વર્ગ સમક્ષ મુકવો.

ઉદાહરણ :

૧. જલ્પા વનસ્પતિના નામ આપો.

૨. રૂચી મૂળના મુખ્ય કર્ચો જણાવો.

આતો માત્ર જલ્પા અને રૂચીને જ પ્રશ્ન પૂછવામાં આવ્યો છે મને ક્યાં પૂછ્યો છે??

આવું કરવાથી વર્ગ પર શી અસર પડે???

- અન્ય વિદ્યાર્થીઓ નિષ્ક્રિય રહેશે
- જે તે વિદ્યાર્થીનું ધ્યાન બીજે હશે તો મૂંઝવણમાં મુકાશે
- બીજા વિદ્યાર્થીઓ ઉત્તર આવડતો હશે તો પણ ઉત્તર નહિ આપે.

આથી પ્રશ્નને વર્ગ સમક્ષ મુકવો જોઈએ. શિક્ષકે સમગ્ર વર્ગને સક્રિય તેમેજ ક્રિયાશીલ રાખવો જોઈએ અને બધાને ઉત્તર આપવાની તક આપવી જોઈએ.

ઘટક ૨.પ્રશ્ન પૂછવાની પ્રક્રિયા

પેટાઘટક: ૨.૨

પ્રશ્નનું પુનરાવર્તન ન કરવું (Stop the repetition of the question)

અર્થ : એક જ પ્રશ્નનું વારંવાર રટણ નિષેધ એટલે પ્રશ્નનું પુનરાવર્તન ન કરવું તે.

ઉદાહરણ :

૧. ગુજરાતનો સૌથી ઉંચો પર્વત કયો છે?
૨. ગુજરાતનો પર્વત..
૩. સૌથી ઉંચો પર્વત...

આવું કરવાથી વર્ગ પર શી અસર પડે???

- શિક્ષક હાસ્યાસ્પદ પરિસ્થિતિમાં મુકાય છે.
- વિદ્યાર્થીઓના વિચારો ગૂંચવાશે
- વિદ્યાર્થીઓને પ્રોત્સાહન નહિ મળે.
- શિક્ષણની પ્રક્રિયા કંટાળાજનક બનશે.

* જરૂર જણાય ત્યારેજ પ્રશ્નનું પુનરાવર્તન કરવું જોઈએ.

ઘટક ૨.પ્રશ્ન પૂછવાની પ્રક્રિયા

પેટાઘટક: ૨.૩.

પ્રશ્ન પૂછ્યા બાદ થોડો સમય શાંતિ રાખવી જોઈએ (Keep silence after asking question)

અર્થ : પ્રશ્ન પૂછ્યા બાદ ઉત્તર વિચારવા પુરતો સમય આપાવો જોઈએ.

ઉદાહરણ :

વર્ગમાં પ્રશ્ન મુક્યા બાદ નીચે મુજબની સ્થિતિ નું નિર્માણ થતું હોય છે.

- તમામ વિદ્યાર્થીઓ ઉત્તર આપવા તૈયાર.
- કેટલાક વિદ્યાર્થીઓ ઉત્તર આપવા તૈયાર.
- કોઈ પણ વિદ્યાર્થીને ઉત્તર આવડતો નથી.

આવી પરીસ્તીથીમાં પ્રશ્ન પૂછ્યા બાદ શાંતિ રાખવી જોઈએ
વિદ્યાર્થીઓ ને ઉત્તર વિચારવાનો સમય આપવો જોઈએ

ઘટક ૨.પ્રશ્ન પૂછવાની પ્રક્રિયા

પેટાઘટક: ૨.૪

પ્રશ્ન યોગ્ય ઝડપે પૂછવો. (Ask question with proper speed)

અર્થ : વિદ્યાર્થીઓ પ્રશ્નનું સ્વરૂપ યોગ્ય રીતે જાણે તે હેતુ થી પ્રશ્ન યોગ્ય ઝડપ થી પુછાવો જોઈએ

પ્રશ્નની રજૂઆત યોગ્ય ઝડપથી રજૂ ન થતા નીચેની સ્તિથીનું નિર્માણ થાય છે.

- વિદ્યાર્થીઓ પ્રશ્ન પરેત્વે અસ્પષ્ટ રહે
- પ્રશ્નનું સ્વરૂપ યોગ્ય સાંભળી ન શકે
- પ્રશ્નનું સ્વરૂપ યોગ્ય સમજી ન શકે
- વિદ્યાર્થીનું ધ્યાન બીજે હોય
- પ્રશ્નનું સ્વરૂપ અસ્પષ્ટ રહેતા કંટાળો આવે
- શિક્ષણની ક્રિયા નીરસ તેમજ નિષ્ક્રિય બને.

આમ શિક્ષણની પ્રક્રિયામાં જ્યારે પ્રશ્નોના યોગ્ય ઉત્તર મળે ત્યારેજ શિક્ષણ સાર્થક નીવડ્યું ગણાય.

ઘટક ૨.પ્રશ્ન પૂછવાની પ્રક્રિયા

પેટાઘટક: ૨.૫

પ્રશ્ન સુશ્રાવ્ય અવાજે પૂછવો.(Ask question with audible voice)

અર્થ: પ્રશ્નની રજૂઆત મીઠાશ અને મધુર લય માં થવી જોઈએ. આવાજ શ્રાવ્ય હોવો જોઈએ.

પ્રશ્નની રજૂઆત જો યોગ્ય શ્રાવ્ય અવાજ અને લય માં ન હોય તો નીચેની પરિસ્થિતિનું નિર્માણ થાય છે.

- પ્રશ્ન સંભાળવામાં તકલીફ પડે.
- જવાબ ખોટો મળે.
- પ્રશ્ન યોગ્ય સંમજાત નહિ.
- વિદ્યાર્થીઓ પ્રશ્ન પ્રત્યે અસ્પટ રહે અને અસમંજસમાં રહે.

શિક્ષકે ખોખરા તીણા કે તોતડા અવાજમાં પ્રશ્ન પૂછવો ટાળવો જોઈએ.

ઘટક ૨.પ્રશ્ન પૂછવાની પ્રક્રિયા

પેટાઘટક: ૨.૬.

પ્રશ્નના મહત્વના શબ્દો ઉપર ભાર મુકવો(Emphasis the key words of the question)

અર્થ : પ્રશ્ન પૂછતી વખતે પ્રશ્નના સ્વરૂપમાંથી મહત્વના શબ્દો ઉપર ભાર મુકવો જોઈએ.

ઉદાહરણ :

૧. ગુજરાતના સૌથી ઊંચા પર્વતનું નામ આપો.
૨. ગુજરાતમાં કયા કયા મુખ્ય પાકો થાય છે?
૩. ગુજરાતના રાષ્ટ્રપિતા કોણ છે?
૪. ભારત દેશ આઝાદ ક્યારે થયો હતો?
૫. ગુજરાતના પ્રથમ મહિલા મુખ્ય મંત્રીનું નામ આપો.

મહત્વના શબ્દો ઉપર ભાર મુકવાથી વિદ્યાર્થીનું ધ્યાન પ્રશ્નના ઉત્તર તરફ આસાનીથી લઈ જઈ શકાય છે.

ઘટક ૨.પ્રશ્ન પૂછવાની પ્રક્રિયા

પેટાઘટક: ૨.૭

પ્રશ્નની રજૂઆત યોગ્ય હાવ ભાવ સાથે કરવી (Ask question with expression)

અર્થ : પ્રશ્ન રજૂ કરતી વખતે શિક્ષકે ચોક્કસ હાવભાવ-આરોહ અવરોહ જાળવવા જોઈએ.

ઉદાહરણ :

પ્રશ્ન રજૂ કરતી વખતે નીચેના જેવી ચેષ્ટાઓ ટાળવી જોઈએ.

- ચોક રમાડતા રમાડતા પ્રશ્ન ન પૂછવો
- ડસ્ટર ફેરવતા ફેરવતાં પ્રશ્ન ન પૂછવો
- બંને હાથ ખિસ્સામાં રાખી પ્રશ્ન ન પૂછવો
- અદબ વળી પ્રશ્ન ન પૂછવો
- દીવાલે ટેકો રાખી ઉભ રહીને પ્રશ્ન ન પૂછવો.

આમ કરવાથી વિદ્યાર્થીઓનું ધ્યાન પ્રશ્નના સ્વરૂપ ઉપર ઓછું અને શિક્ષકની ચેષ્ટાઓ ઉપર રહે છે.

ઘટક:૨. પ્રશ્ન પૂછવાની પ્રક્રિયા

પેટાઘટક: ૨.૮.

પ્રશ્નની રજૂઆત મૈત્રીપૂર્ણ આવાજમાં કરવી (Ask question in friendly voice)

અર્થ : પ્રશ્ન હમેશા માધુર્ય તેમજ મૈત્રીપૂર્ણ આવાજ માં રજૂ થવો જોઈએ.

શિક્ષકના અવાજમાં ઘાંટા કડકાઈ કડવાશ અને જબરજસ્તી ના હોવી જોઈએ

મૈત્રી પૂર્ણ અવાજમાં પુછાયેલો પ્રશ્ન શિક્ષણ કાર્ય માટે લાભદાયી નીવડે છે.

ફાયદા:

પ્રશ્નની મૈત્રીપૂર્ણ રજૂઆત નીચે પ્રમાણે લાભદાયી રહે છે.

૧. વિદ્યાર્થીના નૈતિક જુસ્સામાં વધારો થાય છે.
૨. વર્ગખંડમાં લોકશાહી વાતાવારણ જળવાય છે.
૩. શિક્ષકની અતિશય કડકાઈ થી ઉભો થતો ભય અને ડર દુર થાય છે.
૪. શિક્ષકનો મૈત્રીપૂર્ણ વ્યહાર વિદ્યાર્થીઓને પ્રોત્સાહન પૂરું પાડે છે.

ઘટક : 3
પ્રશ્નોનું ઉત્પાદન
પેટાઘટક 3.1

પ્રશ્ન હા કે ના માં ન પૂછવો (Don't ask question in Yes or No)

અર્થ : પ્રશ્નનું સ્વરૂપ હા કે ના મા ના હોવું જોઈએ.

ઉદાહરણ :

૧. ગુજરાતનું પાટનગર ગાંધીનગર છે ને...?

૨. આપને અમદાવાદમાં રહીએ છીએ, ખરું ને?

૩ આપણું રાષ્ટ્રીય પક્ષી મોર છે, સાચું ને?

આ બધાજ પ્રશ્નોના પેટાપ્રશ્નોમાં તેના જવાબો છુપાયેલા જ છે તેથી મૂલ્યાંકનનો કોઈ અર્થ રહેતો નથી.

આવું કરવાથી વર્ગ પર શી અસર પડે???

વિદ્યાર્થીઓએ કઈ વિચારવાનું રહેતું નથી.

પુછવામાં આવેલા પેટાપ્રશ્નોમાં જ જવાબ રહેલ છે.

વિદ્યાર્થીઓની તાર્કિક અભીયોગ્યતા નાશ પામે છે.

ઘટક : ૩ પ્રશ્નોનું ઉત્પાદન

પેટાઘટક ૩.૨

સુચનશીલ પ્રશ્નો ન પૂછવા (Don't ask Suggestive question)

અર્થ : આવા પ્રશ્નોની વાક્ય રચનામા જ પ્રશ્નોના ઉત્તર છુપાયેલો હોય છે.

ઉદાહરણ :

૧. મોર પક્ષી છે કે પ્રાણી?
૨. વનસ્પતિ સજીવ છે કે નિર્જીવ?
૩. ગ્રેનાઈટ ધાતુ છે કે પ્રવાહી?

આવા પ્રશ્નોથી થતા ગેરફાયદા

- વિદ્યાર્થીઓની વિચાર શક્તિ ક્ષીણ થાય છે.
- મનન અને ચિંતન કરવાની તક ગુમાવે છે.
- શિક્ષકના અધ્યાપન કાર્ય કેટલું સાર્થક નીવડ્યું તે જાણી સહકાતું નથી.

ઘટક : 3 પ્રશ્નોનું ઉત્પાદન

પેટાઘટક 3.3

પડઘા પ્રશ્નો પુછવાના ટાળવા (Don't ask echoing question)

અર્થ : વિધાન કરતાની સાથે તેને લગતો પ્રશ્ન પૂછવામાં આવે તેને પડઘા પ્રશ્નો કહે છે.

ઉદાહરણ :

વિધાન. આ ત્રિકોણ ની આકૃતિ છે.

પ્રશ્ન. આ શેની આકૃતિ છે?

વિધાન. સૂર્ય મંદિર મોઢેરા માં આવેલું છે.

પ્રશ્ન. સૂર્ય મંદિર ક્યાં આવેલું છે?

આવા પ્રશ્નો પૂછવાથી થતા ગેરફાયદા

- વિદ્યાર્થીઓ વિચારતા નથી, તુરંત જવાબો આપી શકે છે.
- સાચો જવાબ વિચારવાની શોધ શક્તિ નાશ પામે છે.
- શિક્ષક ના અધ્યાપન કાર્ય નું સાચું મુલ્યાંકન થતું નથી.

ઘટક : 3
પ્રશ્નોનું ઉત્પાદન
પેટાઘટક 3.૪.

અટકળ કે અનુમાનપોષક પ્રશ્નો ન પૂછો (Don't ask guessing question)

અર્થ : અનુમાન કરી શકાય અથવા અંદાજ બાંધી શકાય તેવા પ્રશ્નો ને અટકળ પોષક પ્રશ્નો કહે છે.

ઉદાહરણ :

૧. પૃથ્વી ચંદ્ર પર પડે તો ?
૨. નર્મદા નદીની લંબાઈ કેટલી હશે?
૩. ભારત પાકિસ્તાન વચ્ચે યુદ્ધ થાય તો?

આવા પ્રશ્નો દરમિયાન વર્ગમાં ઉભી થતી સ્થિતિ

- વિદ્યાર્થીઓ ગપ્પા મારે છે.
- વિચાર્યા વગર જવાબ આપે છે.
- સાચા જવાબ અને શિક્ષણકાર્ય બંનેનો ભંગ થાય છે.
- નીરર્થક તેમજ ચિંતન વગરના પ્રશ્નોથી કોઈ લાભ થતો નથી.

ઘટક : ૩
પ્રશ્નોનું ઉત્પાદન
પેટાઘટક ૩.૫.

સમર્થન પોષક પ્રશ્નો ન પૂછો (Don't ask supportive question)

અર્થ : શિક્ષકના વિધાનો જેવાકે બરાબરને..., ખરુંને..., સાચુંને... આધારે જ્યારે વિદ્યાર્થીઓ ઉત્તર આપે ત્યારે તેને સમર્થન પોષક પ્રશ્નો કહે છે

ઉદાહરણ :

પ્રશ્ન. ભારતની રાજધાની દિલ્લી છે. બરાબરને....

ઉત્તર. હા... બરાબર.

પ્રશ્ન. નેપાળ આપણો પાડોશી દેશ છે સાચુંને....

ઉત્તર. હા... સાચું.

પ્રશ્ન. ગાંધીબાપુ આપણા રાષ્ટ્રપિતા છે ખરુંને....

ઉત્તર. હા... ખરું.

થતા ગેરફાયદા

વિદ્યાર્થીએ શિક્ષકને હા માં હા જ પુરાવવાની થાય છે.

વિચારવાની તસ્દી લેવી પડતી નથી.

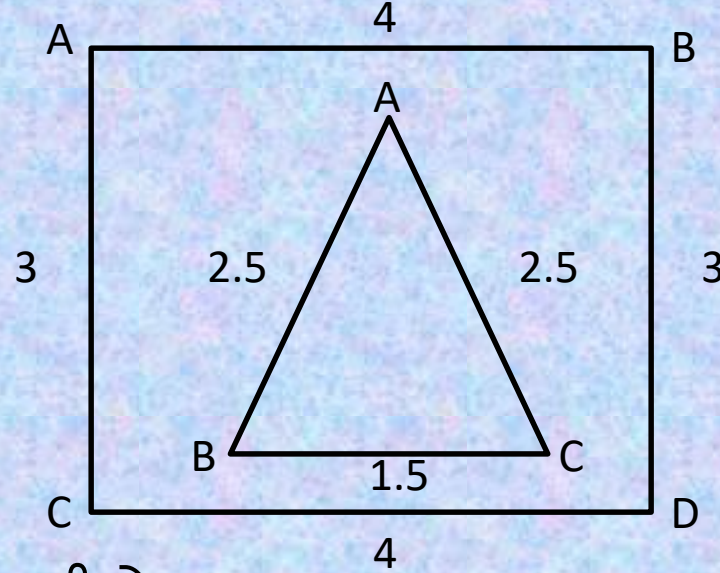
અધ્યાપનકાર્ય વ્યર્થ નીવડે છે.

ઉત્તર ન મળવાના કારણો

ઘણીવાર બધું જ બરાબર હોવા છતાં પ્રશ્નનો ઉત્તર મળતો નથી. આવું થવા પાછળ કેટલાક કારણો જવાબદાર હોય છે જે નીચે મુજબ છે.

- શિક્ષક અને વિદ્યાર્થી વચ્ચે આત્મીયતાનો અભાવ હોય.
- વિદ્યાર્થીની શારીરિક માનસિક સ્થિતિ સારી ન હોય.
- વિદ્યાર્થી બે ધ્યાન હોય અને પ્રશ્ન પૂછાયો હોય.
- પ્રશ્ન ખામી યુક્ત હોય.
- પુછાયેલ પ્રશ્ન વિષયવસ્તુ સાથે સુસંગત ન હોય.
- પ્રશ્નમાં વિદ્યાર્થીને રસ ન પડ્યો હોય.
- પ્રશ્ન વિદ્યાર્થીની બુદ્ધિ ક્ષમ્તા અને સમજણ બહારનો હોય.

નમૂનાનો પાઠ

ઉપર ની આકૃતિ શાની છે

આકૃતિ ની અંદર બીજી શાની આકૃતિ છે

સમયોરસની બાજુ A અને B વચ્ચેનું માપ જણાવો

સમયોરસની બાજુ B અને D વચ્ચેનું માપ જણાવો

સમયોરસની બાજુ C અને D વચ્ચેનું માપ જણાવો

સમયોરસની બાજુ C અને A વચ્ચેનું માપ જણાવો

ત્રિકોણના ખૂણા A અને B વચ્ચેનું માપ જણાવો

ત્રિકોણના ખૂણા B અને C વચ્ચેનું માપ જણાવો

ત્રિકોણના ખૂણા C અને A વચ્ચેનું માપ જણાવો